

допомагає запобігти можливим зловживанням з боку влади. Поліпшення правових механізмів дозволить знайти баланс між національною безпекою та правами людини, що є важливим кроком у зміцненні правової системи України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Про правовий режим воєнного стану : закон України. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
3. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (Міжнародний пакт ратифіковано Указом Президії Верховної Ради Української РСР N 2148-VIII (2148-08) від 19.10.73). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text
4. Про введення воєнного стану в Україні: указ Президента України № 2102-IX від 24.02.2022. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>
5. Європейська конвенція з прав людини. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
6. Сенаторова О. В. «Права людини і збройні конфлікти»: навч. посібник. МНТУ імені академіка Юрія Бугая. Київ. 2018. https://nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/05/msc_6_copy.pdf

Хорунжа Софія Сергіївна,

здобувачка ступеня вищої освіти магістра
ННПП Національної академії
внутрішніх справ

Науковий керівник:

Чижов Денис Анатолійович,

професор кафедри конституційного
права ННПП НАВС, доктор юридичних
наук, доцент

ПРОБЛЕМА РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Війна завжди має значні наслідки для прав людини. Під час збройних конфліктів найбільш уразливими стають саме цивільні особи, чії основні права та свободи порушуються як з боку воюючих сторін, так і внаслідок загальної нестабільності та хаосу, викликаного війною. Забезпечення прав людини в умовах війни – одне з найважчих завдань для міжнародного співтовариства, урядів та неурядових організацій. Загалом забезпечення прав людини ж невід’ємною частиною в кожній державі, в Україні права людини закріплені Конституцією України та підзаконними актами. Забезпечення прав людини в умовах війни є

надзвичайно складним і гострим питанням. Війни призводять до значних порушень прав людини та гуманітарного права, що викликано як безпосередньо військовими діями, так і їх наслідками. Отже, розглянемо основні проблеми забезпечення прав людини.

Право на життя. Відповідно до статті 27 Конституції України кожна людина має невід'ємне право на життя. На даний момент багато людей (не тільки громадян України) гинуть від ціленаправлених нанесених ударів по території України (найчастіше по житловим будівлям, навчальним закладам, лікувальним закладам крилатими ракетами, авіабомбами, БПЛА типу «Shahed 131\136» тощо).

Заборона тортур та жорстокого поводження. Відповідно статті 28 Конституції України, де вказано що «кожен має право на повагу до його гідності, ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому або такому, що принижує його гідність». На час війни було чимало випадків, де представники країни агресора забирали в полон Українських захисників та цивільних людей, знущались над ними (гасили цигарки об їх шкіру, гвалтували незалежно від віку, статі, підвішували їх до стелі викручуючи руки, катували їх).

Свобода пересування. Воєнний стан обмежує пересування громадян (заборона чоловікам виїжджати за кордон), призводить до масового переміщення, як внутрішнього, так і зовнішнього, що породжує кризу біженців.

Порушення міжнародного гуманітарного права. Міжнародне гуманітарне право (МГП) покликане захищати цивільних осіб та регулювати дії військових під час конфліктів. Однак, у багатьох випадках спостерігаються серйозні порушення, такі як:

- переслідування осіб фсб рф при підозрі співпраці із Збройними Силами України (у Херсонській області після проведених обшуків із власної квартири було викрадено жительку Каховки І. Гедзик. Співробітники фсб рф викрали жителя Рикового Генічеського району Херсонської області, особу з інвалідністю С. Сейдалі та після катування змусили зізнатись у причетності до кримськотатарського батальйону ім. Н. Челебіджіхана. За відкритою фсб рф кримінальною справою йому загрожує до 15 років позбавлення волі) [3];

- застосування заборонених видів зброї (наприклад, касетні боєприпаси, які мають невибіркву дію, застосовуються російською федерацією з першого дня повномасштабного вторгнення. Так, 24 лютого для ураження Центральної міської лікарні міста Вугледар російські війська застосували балістичну ракету серії 9М79 “Точка” з касетною боєголовкою 9Н123. Використання росією касетної боєголовки, яка містила 50 суббоєприпасів, а отже мала невибіркву дію, призвело до загибелі чотирьох та поранення 10 цивільних осіб, пошкодження будівлі лікарні, автомобіля швидкої допомоги та цивільних автомобілей;

- насильницьке переміщення населення також російські війська використовували українців як «живий щит», хоча це заборонено статтею 28 IV Женевської конвенції, статтею 51 Додаткового протоколу до Женевських конвенцій та нормі 97 звичаєвого міжнародного гуманітарного права.

Порушення прав людини під час війни класифікуються як воєнні злочини, за які передбачена відповідальність згідно з міжнародними конвенціями, зокрема Римським статутом Міжнародного кримінального суду. Такі злочини включають: цілеспрямовані атаки на цивільне населення, геноцид та етнічні чистки. Застосування тортур та негуманне поводження із затриманими. У періоди конфліктів вразливі групи населення – жінки, діти, люди з інвалідністю, біженці – потребують особливого захисту. Примусові шлюби, сексуальне насильство, торгівля людьми та дитяча праця часто посилюються під час війни, з цього випливає, що дуже порушені конституційні та особисті права людей, зокрема найбільше порушене право на життя, бо дуже часто життя людей обривається через збройну агресію російської федерації.

До подолання гуманітарної кризи в Україні сьогодні залучені Європейський механізм цивільного захисту (EUCPM), Координаційний центр запобігання катастрофам при НАТО (EADRCC), Управління з координації гуманітарних питань ООН (ОСНА), WFP (Глобальна продовольча програма), Дитячий фонд ООН (UNICEF), Агентство ООН у справах Біженців (UNHCR), Фонд з питань народонаселення (UNFPA), Програма розвитку ООН (UNDP), Міжнародний комітет Червоного Хреста (ICRC), Всесвітня організація здоров'я (WHO), Plan international, Агентство з міжнародного розвитку США (USAID), Ізраїльський форум міжнародної гуманітарної допомоги (ISRAAID), Німецьке товариство міжнародного співробітництва (GIZ), Консультативна місія Європейського Союзу в Україні (EUAM) та багато інших механізмів реагування на катастрофи як на міжнародному, так і на національному рівні. Організації, як-от Міжнародний комітет Червоного Хреста (МКЧХ), ООН, UNICEF, World Food Programme та інші, забезпечують постачання продуктів харчування, води, медичних товарів, укриття та інші основні потреби для мирного населення, що опинилося у важких умовах через війну. Вони також створюють центри для переміщених осіб, де надають допомогу для виживання і відновлення. Управління Верховного комісара ООН з прав людини (УВКПЛ) та міжнародні правозахисні організації, такі як Human Rights Watch та Amnesty International, документують випадки порушень прав людини, включно з насильством проти цивільного населення, незаконними затриманнями, катуваннями, а також випадками насильства за статевою ознакою. Вони створюють звіти про злочини війни і доводять їх до відома міжнародної спільноти, сприяючи притягненню винних до відповідальності. Міжнародний кримінальний суд (МКС) здійснює розслідування щодо можливих військових злочинів і злочинів проти людяності, вчинених під час конфлікту. Україна співпрацює з МКС, щоб документувати і розслідувати ці злочини, зокрема примусові депортації та напади на цивільне населення. Агенція ООН у справах біженців (UNHCR) та Міжнародна організація з міграції (ІОМ) допомагають внутрішньо переміщеним особам у відновленні документів, пошуку житла і надають психологічну підтримку. UNHCR також забезпечує юридичну підтримку, що сприяє захисту прав людей, змушених залишити свої домівки. Світовий банк, Міжнародний валютний фонд (МВФ), Європейський Союз та інші фінансові

установи забезпечують фінансову підтримку Україні для відновлення економіки і розвитку соціальних програм. Це сприяє захисту економічних прав громадян та підтримці стабільності в країні. UNICEF, Save the Children та інші освітні фонди працюють над забезпеченням доступу до навчання для дітей, які постраждали від війни, а також надають психологічну допомогу для подолання стресу та травм, що також є важливою частиною захисту прав людини. Міжнародні організації не лише допомагають у відновленні справедливості, але й відіграють ключову роль у фіксації порушень прав людини, документуючи злочини і привертаючи увагу світової спільноти до воєнних злочинів. Це важливо для відновлення верховенства права, відбудови країни після війни і захисту прав усіх громадян України. Однак, часто міжнародні гуманітарні організації стикаються з обмеженням доступу до постраждалих регіонів через воєнні дії. Загалом, війна завжди супроводжується численними порушеннями прав людини. Тому міжнародне співтовариство повинне докладати максимум зусиль для дотримання міжнародних норм та забезпечення відповідальності за злочини. Незважаючи на складну ситуацію, міжнародне право та міжнародні організації відіграють ключову роль у захисті цих прав, документуючи злочини, надаючи гуманітарну допомогу та працюючи над захистом уразливих груп населення.

Отже, забезпечення прав людини в умовах війни потребує не тільки зусиль окремих держав, але й злагодженої роботи світової спільноти. В умовах війни питання забезпечення прав людини стає надзвичайно важливим, оскільки саме цивільне населення найчастіше страждає від порушень, які зумовлені збройним конфліктом. Доступ до основних прав, таких як право на життя, безпеку, житло, охорону здоров'я та освіту, обмежується або стає неможливим. Міжнародні організації, зокрема ООН, Міжнародний комітет Червоного Хреста, а також правозахисні групи, докладають значних зусиль для захисту прав людини в цих умовах, надаючи гуманітарну допомогу, документуючи порушення, сприяючи правовій підтримці постраждалих і забезпечуючи відповідальність за воєнні злочини. Забезпечення прав людини в умовах війни залежить від скоординованих дій на національному та міжнародному рівнях. Лише спільними зусиллями можна частково мінімізувати руйнівні наслідки конфлікту для цивільного населення.

Особливо важливим є створення механізмів швидкого реагування для захисту вразливих груп та ефективної системи правосуддя, яка дозволить притягнути винних до відповідальності. Тільки так можна досягти справедливості і відновити віру людей у права та свободи, гарантовані міжнародним правом. Лише завдяки міжнародній підтримці, об'єднанню ресурсів і посиленню правозахисних механізмів можна частково мінімізувати наслідки війни для цивільного населення і забезпечити дотримання фундаментальних прав, навіть у найважчих обставинах. Таким чином, вирішення проблеми забезпечення прав людини в умовах війни полягає в постійній міжнародній увазі, притягненні винних до відповідальності та підтримці постраждалих, що є ключем до відновлення справедливості та довіри людей до міжнародного права.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Юридична енциклопедія: в 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. Київ: Українська енциклопедія, 2002. Т. 4: Н-П. 720 с. С. 710.
2. Конституція України : прийнята 28 черв. 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
3. Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни від 12 серпня 1949 року. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text
4. Висновки Української Гельсінської спілки з прав людини <https://helsinki.org.ua/> і <https://ccl.org.ua>.

Чеханюк Леся Володимирівна,
доцент кафедри конституційного
права та прав людини НАВС, кандидат
юридичних наук

ЗАХИСТ НАЦІОНАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Національні інтереси в контексті міжнародно-правової взаємодії є фундаментальною категорією, що визначає спосіб існування будь-якої держави світу. Адже національні інтереси консолідують у собі найголовніші потреби й цінності держави, що реалізуються у міжнародній сфері. Їх метою є не тільки повноцінний розвиток держави, а утвердження її як повноправного члена міжнародної спільноти шляхом приєднання до світової економічної та політичної системи, інтеграції в сферу регіональної та глобальної безпеки.

На формування національних інтересів, їх пріоритетність та законодавчу визначеність впливають міжнародно-правові, безпекові, гуманітарні, економічні, екологічні, міграційні та інші взаємовідносини, що складаються в тій чи іншій країні та за її межами. На жаль, сучасні глобалізаційні процеси супроводжувалися численними викликами та загрозами. Однак останнім часом над світом нависла нова фундаментальна небезпека – численні регіональні військові конфлікти, що спалахують у різних куточках світу і супроводжуються неконтрольованим поширенням зброї, тероризмом та екстремізмом. Все це безпосередньо впливає на безпекову та оборонну політику провідних країн світу, змушуючи їх швидко адаптуватися до нових реалій задля реалізації власних національних інтересів.

Загалом, поняття «національний інтерес» відображає міру самосвідомості, самовираження народу, характеристику суспільної єдності, політичний принцип, а також є активним фактором об'єднання етносів, концесій та громадян, що забезпечує духовну цілісність суспільства і сприяє розгортанню інтелектуального і морального потенціалу нації [11, с. 460-461]. Саме тому категорія «національний інтерес» є однією з основоположних у системі формування, планування та